

уверени смо, као незаобилазну литературу консултовати многи проучаваоци савремене српске књижевности. Милица Ђуковић је несумњиво овом студијом оправдала велико поверење које су јој пружили чланови наше књижевне заједнице и пружила огледан пример уметности тумачења.

Др Јана М. АЛЕКСИЋ

Виши научни сарадник

Институт за књижевност и уметност, Београд

tiamataleksic@gmail.com

И ПОСЛЕ АРИСТОТЕЛА – АРИСТОТЕЛ!

Никола Миљковић, *Мрвице са Аристотелове џрпезе*, Логос, Београд 2025

Великом хеленском песнику Есхилу приписују се речи да су све његове трагедије само „мрвице са богате Хомерове трпезе”. Алудирајући насловом монографије на Есхилове речи, аутор је, очито, желео нагласити утицај који је Аристотел, тачније његов трактат *О ђесничкој уметности*, као први текст на европском тлу коме можемо придодати придев *књижевнотеоријски*, имао кроз векове.

Монографија *Мрвице са Аристотелове џрпезе* Николе Миљковића, ванредног професора на Филолошком факултету Универзитета у Београду, настала је, како се у предговору наводи, на основу једносестралних предавања из предмета Увод у књижевност. Стога по својој основној намени књига представља својеврсни приручник за овај предмет, док би, с друге стране, књига била веома значајна и као студија у којој се даје *нешто свежији* осврт на књижевнотеоријску проблематику. Структура монографије је асиметрична – највећи део текста представља преглед дешавања на књижевноисторијској и књижевнотеоријској сцени од антике до романтизма, иза чега следи део о версификацији и анализи лирске песме, да би на крају све то пратио Појмовник.

На самом почетку, у Уводу (9–18) и Глави I (19–26) разматрају се прапочеци науке о књижевности од епохе синкретизма (термин А. Веселовског), преко првих филолошких радова, попут кодификовања Хомерових епова за време атинског владара Пизистрата у VI веку пре н. е., па све до места и значаја Александријске школе и Музеја и рада тамошњих библиотекара у оснивању филологије. Овде се такође прави осврт на идеју књижевног канона, као важног циља али и резултата бављења науком о књижевности. Разматрају се порекло и значења битних појмова какви су херменеутика, филологија, књижевно дело итд., разграничава се књижевноуметнички текст од оног који то није, уз тврдњу да један од кључних критеријума при таквом разграничавању јесте естетски

критеријум: „Да би, дакле, неки текст могао да се назове књижевним (уметничким) делом мора задовољавати одређене критеријуме од којих је засигурно најстрожи *естетички*, што из круга књижевно-уметничких текстова одмах елиминише многе претенденте на ту титулу” (14).

У Глави II (27–60) у фокусу је утемељење науке о књижевности у антици, тачније у делима Платона, Аристотела и Хорација, којима су посвећена посебна потпоглавља. Излагање почиње од Платонових дела *Држава* и *Ијон*, у којима се, како показује аутор, актуелизује питање улоге песника у друштву, али и саме теме његовог стваралаштва. Ту се посебна пажња поклања појмовима *мимезиса*, *ејдоса*, *истине*, *миџа* о *иџини* и др., који ће условити настанак првог филозофско-филолошког трактата – Аристотеловог списка *О ђесничкој умиџносџи*.

Окосницу ове главе чине разматрања Аристотеловог списка *О ђесничкој уметности*, који се одређује као дескриптивни, и Хорацијеве *Посланице Пизонима*, о којој се говори као о проскриптивној. Ова дела се детаљно представљају читаоцу и обраћа се пажња на кључне појмове попут *каџарзе*, *анаџорезе*, *хамарџије* итд., који се срећу код Аристотела, али се једнако интересантно тумаче и појмови који су постали крилатице а уводи их Хорације, какви су изрази *ab ovo, ut pictura poiesis, deus ex machina* и многи други.

Глава III (61–243) носи поднаслов „Наука о књижевности у средњем веку и новом добу”, значајно је обимнија од претходних, и у њој се прати развој појава, жанрова и идеја кроз средњи век, ренесансу и хуманизам, барок, (нео)класицизам, просветитељство, све до романтизма. Међутим, у оквиру неких од поменутих епоха постоје и мања потпоглавља у којима се разматрају, рецимо, место и улога Словена на књижевној и културној сцени током средњег века, утицај византијске књижевности на обликовање словенских књижевности... Посебно се читаоцу представљају поједина дела у оквиру поменутих праваца, као што је случај са Декартовом *Расправом о методи*, Боалоовом *Песничком уметношћу*, Дидроовим *Парадоксом о људцу* итд., за која је аутор сматрао да заслужују коју реч више, јер су одиграла важну улогу у даљем развоју књижевности на европском тлу.

Ово поглавље је значајно и по томе што се у њему у општи ток излагања укључују и Словени, тј. по терминологији аутора – словенски терен, најављен још у Уводу, а који обухвата историју пет словенских књижевности – руске, пољске, чешке, словачке и украјинске, будући да је студентима тих студијских група овај приручник и намењен.

У оквиру ове целине посебно је значајно и потпоглавље „Реформа руског стиха и учени спор у XVIII веку” (184–187), у којем се расветљава предисторија модерног песништва кроз предочавање спора између руских песника Василија Тредјаковског, Александра Сумарокова и Михаила Ломоносова. Резултат овог плодног спора, пише аутор, биће „изналажење

силабойџонике као мере руског стиха” (186). Али то је, видеће се у делу о метричкој анализи песме, битно и за развој поезије дилем словенског терена.

Након опсежног представљања романтичарског покрета, уз обиље примера из књижевности разних народа, ово поглавље завршава се кратким освртом на Фридриха Шлајермахера и његово, како Н. Миљковић то назива, „затварање херменеутичког круга” (239–244). Та цикличност, показује аутор, огледа се у Шлајермаховом *учењу о уметности* (*Kunstlehre*), што је, заправо, наставак Аристотелове идеје тумачења (херменеутике). Н. Миљковић то овако представља: „Бављење херменеутиком, сматрао је Шлајермахер, треба посматрати као уметност, али овде није резултат неки конкретни уметнички продукт већ сам процес има карактер уметности, јер правила постоје, али није прописана њихова употреба, то није механички процес. Успех стога зависи од језичког талента и индивидуалног талента сваког човека” (241). На овај начин аутор жели да, у том првом или теоријском делу књиге, затвори круг који је започео са Аристотелом и на тај начин осветли алузију дату у наслову књиге, тј. да покаже колико су Аристотелове идеје биле живе и много векова након што их је филозоф из Стагире изрекао.

Други део књиге, који је смештен у Главу IV (244–297), даје преглед најчешћих стилских фигура и посебно се бави версификацијом и метричком анализом песме. Оваква асиметричност књиге је, вероватно, оправдана самом садржином студијског предмета који прати, а врло могуће и жељом да се на једном месту да најосновнији „алат” за бављење поезијом, будући да је она, у односу на прозу, увек мање заступљена у програмима, а неретко студентима и тежа за разумевање и анализу од, рецимо, романа.

Готово на самом крају књиге аутор је, да би избегао фусноте, осмислио и Појмовник (299–312), у коме се разјашњавају неки стручни термини или догађаји и личности из историје, митологије итд. Ако би фусноте искусном читаоцу неизоставно привлачиле пажњу, појмовником се он и не мора служити, уколико за тиме нема потребу. Премда, треба и то рећи, сам појмовник се може прелистати независно од књиге, јер представља праву мини-енциклопедију. У њему читалац може сазнати понешто о базичним појмовима науке о књижевности, као што је *књижевни јунак* или *свићак*, или о неким жанровима попут *гитирамба* и *ејода*, али може и опширније да се информише о сложенијим културолошким појмовима попут *сармаиизма* у Пољској XVI века, о *Пољско-лићванској конфедерацији*, *Декабристичком устџанку* итд.

Како то добра научна пракса налаже, а не желећи да остане недоречен, аутор на самом крају даје и кратку библиографију важнијих приручника (313–314) у којима се читалац може детаљније и студиозније информисати о неким питањима која се у књизи разматрају или о онима која се само наговештавају.

Књига *Мрвице са Арисџојџелове џирџезе* драгоцен је допринос науци о књижевности на нашем језику јер се у њој, поред уобичајених имена западне (француске, енглеске, немачке) књижевнотеоријске и књижевноисторијске мисли (Ернст Роберт Курцијус, Рене Велек, Остин Ворен, Ерих Аuerбах, Тери Иглтон и др.) срећу и имена аутора са словенског терена, попут Александра Веселовског, Михаила Бахтина, Сергеја Аверинцева, Јана Мукаржовског, Зденке Тихе, Ивана Франка и др. Овај укрштај двеју визура даје једну нову оптику за сагледавање основних питања из историје и теорије књижевности на европском тлу.

Иако постављена на чврстим теоријским основама, због есејистичког тона којим је написана, али и стилског богатства, књига се може читати и као роман у којем је главна јунакиња Филологија, а њен се живот прати од рођења, преко различитих животних фаза и стасавања, све до зрелог доба.

Др Лазар П. МИЛЕНТИЈЕВИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за славистику
milentijeviclazar@ff.uns.ac.rs

О СВЕТУ У ЧОВЕКУ И ЧОВЕКУ У СВЕТУ

Владимир Коларић, *Досџојевски у филмовима Живојина Павловића*, Архив Српске православне цркве, Руски научни институт, Београд 2024

Настављајући са писањем и објављивањем у свом препознатљивом маниру, прозни и драмски писац, теоретичар уметности и културе и преводилац Владимир Коларић тековину српске академске мисли обогатио је за још једно дело; дело које, упркос томе што својом оригиналношћу представља пионирски рад у датој области и незаобилазну литературу за проучавање односа филмске и књижевне уметности, одјек у рецензији тек очекује.

Првобитно написана и објављена као докторска дисертација под називом *Филм и књижевност: Транформација књижевности шекспира Ф. М. Досџојевског у филмовима Живојина Павловића*, одбрањена 2013. године на Факултету драмских уметности Универзитета уметности у Београду, ова књига представља њену незнатно измењену верзију, објављену 2024. године у сарадњи са Архивом Српске православне цркве и Руским научним институтом, под донекле другачијим насловом: *Досџојевски у филмовима Живојина Павловића*. Замисао са којом је написана јесте да се